

Nuo viršaus: Daukantinių organizatoriai, svečiai, kiti dalyviai Telšiuose ir Mažeikiuose

Kad šaknys augtų, joms reikia saulės ir lietaus, joms reikia meilės... Mes tikime, jog Daukantinės gali tapti gražia tradicija. Džiaugiamės, jog Romualdo Tumos ir Lenkimų kultūros centro, bendruomenės dėka gyvenimas Kalviuose atgyja.

Daukantinių organizatoriai, svečiai, kiti dalyviai Varkalių bibliotekoje (Plungės r.)

Nuotraukos – iš Adelės Daukantaitės asmeninio albumo

Iškilaus muziko Michelio Hofmeklerio gyvenimo istorija, meilės ryšiu susijusi su Palanga

Mindaugas SURBLYS

Archyvuose aptinkami dokumentai dažnai sudaro galimybę iš naujo pažvelgti ne tik į istorinius įvykius, bet ir į žmonių likimus. Vartant tokius dokumentus atsiskleidė ir jautri meilė bei muzika persmelkta istorija apie vieną ryškiausių tarpukario smuiko virtuozų – Michelį (Moišę) Hofmeklerį. Palanga jo gyvenime buvo kur kas daugiau negu vasaros kurortas ar koncertų stotelė. Čia jis ne tik grojo ir dalijosi savo talentu su publika, bet ir išgyveno svarbias asmenines patirtis, sutiko pirmąją savo gyvenimo meilę, čia mezgėsi jausmai, lydimi muzikos, jaunystės ir vilčių. Palanga – vieta, kur įsiplieskė jo pirmoji didžioji meilė, vėliau tapo ir jo išsiskyrimo su mylimąja liudininke.

Paliko ryškų pėdsaką Lietuvos muzikiniame gyvenime

Tarpukariu populiariojo brolių Hofmeklerių ansamblio ir „Metropolio“ orkestro vadovas Michelis (Moišė) Hofmekleris gimė 1898 m. rugsėjo 20 d. Vilniuje. Jo tėvas Morduchas (Motel) Hofmekleris (~1870–1943), Ašmenos kantoriaus sūnus, buvo baigęs Vilniaus imperatoriškosios muzikos draugijos mokyklą, o mama Jentė Hofmeklerienė (~1875–1944) rūpinosi gausia šeima. Michelis koncertuodavo kartu su broliais Leiba (1900–1944), Danieliumi (1903–1973) ir Ruvimu (1905–1994), tačiau plačiausiai žinomas Lietuvos muzikiniame gyvenime tapo būtent Michelis ir Leiba Hofmekleriai.

M. Hofmeklerį muzikos nuo mažens mokė tėvas, o 1911–1915 m. Michelis žinias gilino pas

(Nukelta į 50 p.)

Michelis Hofmekleris Kaune 1922 metais. Fotografas nežinomas. Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejaus nuotrauka

žymų smuikininką Ilją Malkiną, kurio mokiniu buvo ir pasaulinio garso virtuožas Jaša Heifecas (1901–1987). Kartu su Hofmeklerių šeimos ansambliu Michelis atlikdavo pramoginę muziką Vilniuje ir Suvalkuose. Lenkams užėmus Vilnį, persikėlė gyventi į Kauną, ten baigė Kauno konservatoriją ir aktyviai įsitraukė į Lietuvos muzikinį gyvenimą.

Didelė M. Hofmeklerio muzikinės veiklos dalis buvo susijusi su Lietuvos radijo istorija.

Kauno radiofonas savo laidas pradėjo transliuoti 1926 m. birželio 12 d., o jau liepos 1 d., kaip rašė to meto spauda, „Hofmeklerio vedamas 7 žmonių orkestras paskleidė mūsų radijo bangomis pirmąją muzikos koncertą. Ir pradėjo siausti Lietuvoje nauja epidemi-

ja – radijo karštiligė. Radijo antenos ėmė dygti viena po kitos.“¹ M. Hofmekleris nemokamai parengė pirmuosius keturis per radiją transliuotus koncertus.

Ryškų pėdsaką Lietuvos muzikos istorijoje paliko ir jo brolis Leiba Hofmekleris. Nuo 1921 m. jis dirbo Valstybės operos teatre, koncertuodavo su pasaulinio garso atlikėjais, tarp jų Fiodoru Šaliapinu ir Davidu Oistrachu. Leiba prisidėjo prie Vinco Kudirkos simfoninio orkestro įsteigimo, dirigavo Kauno ir Vilniaus radiofono orkestrams, o jam vadovaujant padaryti muzikiniai įrašai su Kipru Petrausku ir Elena Kardeliene tapo reikšminga Lietuvos muzikinio paveldo dalimi.

Tarpukariu M. Hofmeklerio vadovaujami kolektyvai pelnė profesionaliausių ir labiausiai vertinamų Kauno estrados instrumentininkų vardą. Michelis sklandžiai kalbėjo lietuviškai, skatino lietuvių autorius kurti pramoginę muziką, atliko Juozo Pakalnio, Emeriko Gailevičiaus, Juozo Tallat-Kelpšos, Stasio Šimkaus ir Juozo Gruodžio kūrinius, aranžavo nemažai lietuvių bei užsienio kompozitorių kūrinių ir įrašė daugybę plokštelių su populiariais mažosios scenos atlikėjais.

1920–1941 m. M. Hofmekleris su savo įkurtu ansambliu ir orkestrais atliko paties instrumentuotą lietuvių pramoginę muziką svarbiausiose to meto Lietuvos koncertų ir pramogų erdvėse. Kaune jis grojo „Konrado“ kavinėje, restoranuose „Metropolis“ ir „Versalis“, Karo muziejuje bei Kauno radiofone, o Palangoje – Kurhauze ir populiariose kurorto kavinėse „Jūratė“ bei „Grand“.

Apie M. Hofmeklerio populiarumą Palangoje liudija išlikusi 1929 m. kavinės „Grand“ reklama.

Iš kairės: kavinė „Grand“ Palangoje, kurioje XX a. 3–4 deš. grodavo Hofmeklerių ansamblis. 1929 m. Nuotrauka iš Ernos Žukauskienės albumo; ta pati Palangos kavinė „Grand“. Nuotrauka iš „Lietuva senose fotografijose“. Fotografai nežinomi

Kavinės „Grand“ reklama iš leidinio „Palangos jūros maudyklės. Lietuvos gydymo ir poilsio vasaros kurortas“. 1929 m.

Joje lietuvių ir vokiečių kalbomis pristatomos kavinėje teikiamos paslaugos, pramogos bei informuojama, kad čia koncertuoja M. Hofmeklerio vadovaujamas orkestras. Toks akcentas reklamoje rodo, kad muzikanto vardas jau buvo tapęs savotišku kokybės ženklu ir vienu iš būdų pritraukti kurorto svečius. Kavinė „Grand“, priklausiusi Ovsiejui Fri-

Metropolio orkestras (pirmas iš dešinės stovi orkestro vadovas M. Hofmekleris). XX a. 4 deš. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Natty Hofmekler asmeninio archyvo

dmanui, kuris tame pačiame pastate buvo įkūręs ir pensionatą, veikė J. Simpsono gatvėje (tuometinis adresas – J. Simpsono g. 13, Palanga), maždaug toje vietoje, kur dabar stovi viešbutis „Žilvinas“. Tarpukario Palangoje gyva muzika buvo neatsiejama vasaros sezono dalis, o Hofmeklerio orkestras, vasaromis koncertavęs kavinėje „Grand“, buvo vienas laukiamiausių ir labiausiai vertinamų muzikinių kolektyvų kurorte.

Su „Metropolio“ orkestru, dar vadintu „Hofmeklerbandu“, koncertuodavo žymūs tarpukario atlikėjai Danielius Dolskis, Antanas Dvarionas, Antanas Šabaniauskas, Stepas Graužinis, Jonas Byra su kvartetu bei iš užsienio į gastroles atvykę dainininkai.

Orkestro meistriškumą liudija iki šių dienų išlikusios gramofono plokštelės. Pirmuosius įrašus Hofmekleriai padarė 1924 m. Kaune, ten atvykus įrašų bendrovės „Odeon“ atstovams. Tarp įrašytų kūrinių buvo ir paties M. Hofmeklerio kompozicijos „Lakštingala“ bei „Plaukia sau laivelis“. Vėliau,

(Nukelta į 52 p.)

Nuotraukose (iš kairės): smuikininkas Michelis Hofmekleris (viduryje), operos solistė Marija Lipčienė (kairėje) ir neatpažinta moteris Palangoje. 1937 m. Nuotraukos iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus. Fotografas nežinomas

Kauno geto orkestro nariai Michelis Hofmekleris, Borisas Stupelis, Šmaja Stupelis (žuvo Dachau). Už jų – trylikametis smuikininkas Yankale. Fotografas nežinomas. Yad Vašem archyvo nuotrauka

Buvusios koncentracijos stovyklos orkestro dirigentas Michelis Hofmekleris Miunchene surengė koncertą JAV kareiviams. Fotografas nežinomas. JAV Holokausto memorialinio muziejaus nuotrauka

1928 m. Berlyne ir 1931 m. Kaune, „Metropolio“ orkestras įrašė plokštelėse įrašė nemažai naujų kūrinių, kurie dažnai skambėdavo Kauno radiofono eteryje. Jose buvo įrašyta lietuvių liaudies šokių muzika, „Prezidento maršas“, siuitos „Tėvynės garsai“ ir „Čigonų stovykloje“, „Karininkų fokstrotas“, valsas „Valkatų karalius“, tango „Kodėl mane tu apgavai“ ir kt.

1926–1940 m. M. Hofmeklerio vadovaujami ansambliai į gramofono plokšteles įrašė apie 120 muzikos kūrinių. Už reikšmingą meninę veiklą ir

nuopelnus Lietuvos muzikinei kultūrai 1932 m. Michelis Hofmekleris buvo apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordinu, kurį jam įteikė Prezidentas Antanas Smetona.

Antrojo pasaulinio karo metais M. Hofmekleris kalėjo Kauno gete ir Dachau koncentracijos stovykloje Vokietijoje. Kauno gete jis kartu su Danieliumi Pomerancu buvo subūręs apie 40 muzikantų orkestrą ir rengdavo koncertus. Karo metais jo šeima palietė skaudi netektis – 1941 m. birželio mėnesį Kaune hitlerininkai nužudė Michelio brolių, pianistą ir dirigentą Leibą. Po karo M. Hofmekleris 1949–1955 m. gyveno Izraelyje, koncertuodavo Jeruzalės radijuje ir vadovavo orkestrui „King David“. 1955 m. apsigyveno Miunchene (Vokietija), ten tęsė muzikinę veiklą ir gyveno iki savo mirties 1965 metais.

Po 100 metų archyvai atskleidė nutylėtą Michelio Hofmeklerio meilės istoriją

Palangos žydų metrikų knygose išlikę įrašai pateikia svarbius kurorte gyvenusių žydų biografinius duomenis. Jie atveria ir labai asmenišką Michelio Hofmekleris gyvenimo puslapį. Pavyko aptikti santuokos įrašą, kuris liudija, kad 1926 m. rugpjūčio 3d. Palangos sinagogoje kapelmeisteris Michelis Hofmekleris susituokė su palangiške žydaite Beile Berta Fridmanaitė². Nuotakos tėvai buvo palangiškiai Preidė Fridmanas ir Eta Lėja Fridmanienė. Simboliška, kad šiemet sukanka lygiai 100 metų nuo šios santuokos. Taigi, praėjus 100 metų nuo to įvykio, archyviniai dokumentai atveria tokius šio iškilaus muzikos gyvenimo faktus, apie kuriuos iki šiol beveik nieko nežinojome. Tarpukario spaudoje ir išlikusiuose jo bendraamžių prisiminimuose dažniausiai rašoma apie jo muzikinę veiklą, koncertus, kūrybinius pasiekimus, pripažinimą visuomenėje, o apie šeimyninį gyvenimą informacijos nepateikia.

Palangos žydų metrikų knyga liudija ir kitą šios istorijos dalį. Knygoje rastas vienas įrašas rodo, kad 1937 m. sausio 10 d. Palangoje Michelio Hofmeklerio ir Beilės Bertos Fridmanaitės-Hofmeklerienės santuoka buvo oficialiai nutraukta³. Jų bendras gyvenimo kelias baigėsi toje pačioje Palangos sinagogoje, kurioje daugiau negu

Elės Nr. 39813	Pavardė Hofmekleris	Paso blanko Nr. 1236233
Gyvena- moji vieta:	Valsčius Kaunas	
Gimimo diena arba amžius:	1898	
Gimimo vieta:	Apskritis Vilnius	
		
Asmens žymės: Ūgis: Plaukai: Akys: Vaidas: Darbas: Kapelmistras Tautybė: Jėvė Tikyba:		

Forma Nr. 63.		
Elės Nr. 2219	Pavardė Hofmeklerienė-Fridmanaitė	Paso blanko Nr. 1532495
Gyvena- moji vieta:	Vardas Beilė /Berta/, Preido d.	
Gyvena- moji vieta:	Valsčius Kaunas	
Gimimo diena arba amžius:	1902-VII-21 d.	
Gimimo vieta:	Apskritis Kretingos	
Gimimo vieta:	Valsčius Palangos m.	
		
Asmens žymės: Ūgis: vid. Plaukai: tams. Akys: pilkos Vaidas: apv. Užsakovas: Šeim. Tautybė: Žydų Judėjų		

Iš kairės: Michelio Hofmeklerio asmens paso kortelė. 1924 m.; palangiškės Beilės Bertos Fridmanaitės-Hofmeklerienės asmens paso kortelė. 1934 m. Paso kortelių nuotraukos iš Kauno regioninio valstybės archyvo

prieš dešimtį metų buvo prasidėjęs. Tą faktą žydų metrikų knygoje užfiksavo Palangos rabinas Mendelis Kacas. Netrukus po skyrybų, t. y. tų pačių metų balandžio mėnesį, B. B. Fridmanaitė-Hofmeklerienė Palangoje antrą kartą išteikė už iš Jurbarko kilusio provizoriaus Grigoro Zundelovičiaus.⁴

Šie archyviniai dokumentai primena, kad už garsių vardų, koncertų ir visuomeninio pripažinimo slypi žmogiškos istorijos – pažintys, meilė, viltys ir sudėtingi gyvenimo sprendimai. Gyvendami santuokoje M. Hofmekleris ir B. B. Fridmanaitė vaikų nesusilaukė.

Po skyrybų M. Hofmekleris taip pat vedė antrą kartą ir susilaukė palikuonių. Jie dabar gyvena Izraelyje ir saugo savo tėvų atminimą.

Daugiau unikalių ir iki šiol dar nežinotų buvusių kurorto žydų istorijų, gyvenimo faktų galite rasti šiuose Palangos žydų bendruomenės socialiniuose tinkluose:

* Facebook (www.facebook.com/palangoszydubendruomene);

* Instagram (www.instagram.com/palangoszydubendruomene).

IŠNAŠOS:

¹ Melnikas, Leonidas „Lietuvos žydų muzikinis paveldas (XIX a. pabaiga – XX a. I pusė)“, *Lietuvos muzikologija*, t. 7. 2006, p. 88.

² Palangos žydų bendruomenės santuokos ir ištuokos metrikų aktų knyga, 1925–1939. LCVA, f. 1817, ap. 1, b. 208.

³ *Ten pat.*

⁴ *Ten pat.*

Grafų Tiškevičių rūmų ir šiaurinės terasos fragmentas. XX a. pr. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo